CUPTOARE DE ARS OALE DIN SECOLELE I î.e.n. — IV e.n. ÎN REGIUNILE DE LA EST ŞI SUD DE CARPAŢI

de MARIA COMŞA

După cum se ştie în secolele I î.e.n. — IV e.n., olăritul la daci a atins un înalt grad de dezvoltare, olăria dacică lucrată la roată rivalizînd cu cele mai perfecţionate produse ceramice din centrul Europei. Dacă pînă nu de mult se cunoşteau doar produsele olarilor daci în ultimele decenii au fost descoperite şi cuptoare de ars oale. Tot cercetările făcute în ultimele decenii au scos la iveală o serie de cuptoare de olar în mediu carpic, aparţinînd geto-dacilor tîrzii din Muntenia, sau în complexe de tip Sîntana-Cerneahov.

În cele ce urmează vom încerca să sistematizăm cuptoarele de olar din zona extracarpatică a ţării (Moldova, Muntenia şi Oltenia) începînd cu epoca de înflorire a civilizaţiei dacice (secolele I î.e.n. — I e.n.) şi pînă către sfîrşitul secolului al IV-lea şi începutul secolului al V-lea în epoca marilor migraţii.

Cuptoarele de ars oale, din secolele I î.e.n. — IV / începutul secolului V e.n., descoperite pînă acum în zona de la est şi de la sud de Carpaţi, în marea lor majoritate au o formă tronconică, cu grătar orizontal, care separă camera de foc aflată la partea inferioară de camera de ardere a vaselor, ce se afla în partea superioară.

În funcţie de forma camerei de foc („focărie") distingem trei variante.

Primei variante îi aparţin cuptoarele la care grătarul se sprijină pe un pilon central.

Pînă acum în mediu dacic cunoaştem un singur cuptor de acest fel, în aşezarea de la Bîtca Doamnei, în apropiere de Piatra Neamţ [1].

Variantei a doua îi aparţin cuptoarele de ars oale tronconice al căror grătar orizontal se sprijină pe un perete median.

Acestui tip îi aparţin cuptoarele dacice de ars oale, descoperite la Poiana-Tecuci [2], Poiana-Dulceşti „Broşteanu" (jud. Neamţ), datat în secolul I e.n. [3], cuptorul de la Bucureşti-Căţelu Nou, datat în secolul I î.e.n. [4]; cuptorul de la Radovanu (jud. Călăraşi) din aceeaşi vreme (fig. 1). descoperit în punctul numit „La fraţii Dincă", la nord-est de aşezarea fortificată dacică [5].

Dintre cuptoarele aparţinînd acestui tip o atenţie deosebită merită cel de la Ostrovul Şimian (jud. Mehedinţi), cercetat în anii 1933 şi 1935 [6]. Spre deosebire de celelalte cuptoare menţionate mai sus cu grătarul rotund sau oval, cuptorul de la Ostrovul Şimian are forma unui oval mult alungit cu diametrele de 2,70×1,10m [7].

În peretele din fundul camerei de foc pe partea opusă gurii au fost făcute patru găuri de aerisire de formă triunghiulară, cîte două de fiecare parte a peretelui median [8], care aveau menirea de a întreține un tiraj mai mare în camera de foc absolut necesar din cauza lungimii cuptorului. În exteriorul cuptorului aceste găuri se deschideau într-o parte special amenajată a gropii de acces [9], un horn pentru răsuflare.

Din acest cuptor a fost descoperită doar camera de foc cu peretele median, gura cuptorului, grătarul şi camera de ars vasele fiind distruse. De asemenea nu s-a păstrat nici groapa de acces a cuptorului.

Judecînd după dimensiunile păstrate ale camerei de foc, am calculat aproximativ grosimea grătarului şi am încercat să reconstituim şi forma camerei de ardere a vaselor, pereţii căreia trebuie să fi avut o înălţime de aproximativ 0,70 m. Deschizătura de deasupra a acestui cuptor a avut o formă de oval alungit (la fel ca şi buza sa) cu diametrele aproximativ de 1×0,35 m (fig. 2).

Spre intrarea în camera de foc au fost descoperite fragmente ceramice locale (dacice) în asociere cu cele de influenţă celtică (cenuşii) [10]. Pe baza lor ca şi a complexelor de locuire din jur cuptorul a fost datat în secolul I e.n. de către descoperitorul său.

Cele două tipuri de cuptoare de ars oale constatate la geto-daci în secolele I î.e.n. — I e.n. se întîlnesc şi la carpi în secolele II—III e.n.

Astfel cuptoare de ars oale avînd grătarul sprijinit pe un perete median au fost descoperite la : Scheia-Suceava (cuptoarele nr. 2 şi 3) [11], Butnăreşti (cuptoarele nr. 1, 2 şi 3) com. Secuieni (jud. Neamţ) [12], Poiana-Dulceşti „Silişte" (jud. Neamţ) [13], Tifeşti (jud. Vrancea) [14] ; Bălteni (jud. Buzău) [15] la Răduleşti (jud. Ialomiţa) [16] (fig. 3).

Un cuptor cu perete median şi două guri de foc a fost descoperit la Izvorul Dulce, com. Merei (jud. Buzău) [17].

Cuptoare de ars oale cu grătarul sprijinit pe un pilon central au fost descoperite la Dărmăneşti [18], Piatra Neamţ şi la Butnăreşti (jud. Neamţ), cuptorul nr. 4 [19].

Două cuptoare de ars oale cu pilon central au fost descoperite pe actualul teritoriu al Bucureştilor la Măicăneşti în punctul numit „La Nuci", datate în secolul III e.n. [20]. Un al treilea cuptor de ars oale, din aceeaşi vreme, a fost descoperit şi la Străuleşti-Măicăneşti. Cele trei cuptoare aparţin geto-dacilor din centrul Munteniei [21].

În aria de răspîndire a culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov cuptoare de ars oale avînd grătarul sprijinit pe un perete median au fost descoperite pînă acum la Truşeşti „Cuha" (jud. Botoşani), cuptorul nr. 2 [22] ; Ionăşeni „Ţintirim" (jud. Botoşani) [23] ; Botoşani „Dealul Cărămidăriei" [24] ; Cucuteni-Băiceni „Laiu" (jud. Iaşi) [25] ; Gutinaş, com. Ştefan cel Mare (lîngă Bacău) [26] ; Dumbrăveni (jud. Vrancea) [27], Bucureşti-Crîngaşi [28].

Un cuptor de olărie ce poate fi socotit ca un tip intermediar între cele cu pilon central și cele care au grătarul sprijinit pe un perete median, este cel de la Poienești descoperit în partea de nord-vest a măgurii „Dealul Teilor". Acesta avusese grătarul sprijinit pe un pilon central, romboidal în secțiune, care însă se leagă de fundul camerei de foc printr-un perete subțire, arcuit de o parte și de alta, și îngroșîndu-se treptat spre fundul camerei de foc. Gura de foc a cuptorului are lungimea de circa 1 m (fig. 4). Partea de deasupra „unde s-au aflat dărîmăturile a două vase mari din ultima perioadă de existență a acestei așezări a fost distrusă cu ocazia plantării acestui loc cu vie [29].

Fragmentele, provenind de la vase mari, considerate ca fiind din epoca romană, reprezintă de fapt fragmente de chiupuri din secolul al IV-lea (cf. și mai jos) pe baza cărora complexul îl putem atribui așezării aparținînd culturii Sîntana de Mureș, documentată pe măgură.

Cuptoare de ars oale avînd grătarul sprijinit pe un pilon central din aria culturii Sîntana-Cerneahov, din zona extracarpatică a țării noastre se cunosc pînă acum la Glăvăneștii Vechi (jud. Botoșani) [30]; Cucuteni-Băiceni „Siliște" (jud. Iași) [31]; Trușești „Cuha" (jud. Botoșani), cuptorul nr. 1 [32]; Sîrca, com. Bălțați (jud. Iași) [33]; Zorleni-Fîntînele (jud. Vaslui) [34]; Valea Seacă (jud. Vaslui) [35]; Stoicani, com. Foltești [36] (jud. Galați; Independența [37]; Ileana-Podari [38] (jud. Călărași); București-Fundenii Doamnei [39]; Bucșani (jud. Dîmbovița) [40]; Tîrgoviște [41] și Drobeta-Turnu Severin [42].

Un cuptor care nu avea nici pilon central și nici perete median grătarul sprijinindu-se pe peretele camerei de foc, a fost descoperit la Bacău-Curtea Domnească [43].

În aria extracarpatică a României se mai cunosc încă cîteva cuptoare a căror tip nu-l putem preciza descoperite la Banca (jud. Vaslui) [44]; Gherăseni (jud. Buzău), un cuptor distrus și unul necercetat [45]; Șindrilița, com. Găneasa (Sectorul agricol Ilfov) un cuptor distrus [46], toate aparținînd culturii Sîntana de Mureș-Cerniahov.

În general, cuptoarele de ars ceramică din cadrul culturii Sîntana-Cerneahov se datează în secolul al IV-lea (după noi se încadrează după anul 320) și pînă la începutul secolului următor, (aproximativ pînă în preajma anului 420) cînd se încheie evoluția acestei culturi [47].

În cele ce urmează vom încerca să stabilim atît cît ne permite documentarea în stadiul actual al cercetărilor, originea tipurilor de cuptoare de ars oale la care ne-am referit mai sus.

Cuptoarele de ars oale, dacice, avînd grătarul sprijinit pe un perete median s-au dezvoltat sub influența unor cuptoare similare celtice de tipul celor descoperite și în vestul și nord-vestul țării noastre la Andrid (jud. Satu-Mare), datate în secolele III-II î.e.n. (două cuptoare) [48] și la Biharea, datate în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n. (un atelier de olărie și trei cuptoare de ars oale) [49].

Cuptoarele avînd grătar orizontal, sprijinit pe un pilon central s-au dezvoltat sub influența unor tipuri similare de cuptoare de ars oale grecești. Asemenea cuptoare au fost descoperite și pe teritoriul țării noastre la Histria [50].

În concluzie putem afirma că olăritul ca meşteşug specializat s-a dezvoltat la daci, pe de o parte sub influenţă grecească antică [51], iar pe de altă parte datorită contactului cu celţii [52].

Trebuie însă subliniat faptul că geto-dacii au preluat experienţa tehnică primitivă din afară în chip creator, dînd naştere unei producţii ceramice originale.

Tot datorită influenţei greceşti şi apoi celei romane au apărut şi cuptoarele cu grătar orizontal la care însă camera de foc este goală, fără perete median sau pilon central, de tipul celui descoperit la Bacău-Curtea Domnească [53].

Trebuie să mai menţionăm faptul că la geto-daci, la carpi, la dacii din Muntenia şi mai tîrziu în cadrul culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov alături de cuptoarele mai perfecţionate cu grătar orizontal, au existat şi procedee mai simple de ardere a vaselor, în special a ceramicii lucrate cu mîna, fie în cuptoare tronconice fără grătar (cu sau fără vatră organizată), fie în gropi amenajate special în acest scop [54].

Dacă preluarea de către daci a cuptoarelor de ars oale mai perfecţionate cu grătar orizontal poate fi pusă în legătură după cum am văzut fie cu influenţa greco-romană fie cu cea celtică, cuptoarele de ars oale fără grătar, deşi sînt folosite şi ele şi de către greci, acestea pot constitui deopotrivă şi o moştenire autohtonă mai veche [55].

Cele două tipuri de cuptoare (cu perete median şi cu pilon central) se vor menţine din secolul I î.e.n., pînă la începutul secolului V e.n., eventual şi mai tîrziu.

Odată cu pătrunderea influenţei romane dincolo de graniţele imperiului în secolele II-IV e.n. se înmulţesc tipurile de cuptoare cu pilon central. Această influenţă s-a putut manifesta şi direct din provinciile romane de la sud de Dunăre, dar o parte din cuptoarele de acest tip au putut fi introduse şi de purtătorii culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov care au suferit şi ei influenţa civilizaţiei greceşti şi romane încă în zona nordpontică. Totuşi avînd în vedere faptul că cuptoarele de ars oale cu pilon central sînt mai frecvente în sudul şi sud-estul ţării, înclinăm a crede că ele s-au răspîndit mai ales datorită influenţei pătrunse din Moesia Superior şi Scythia Minor (Dobrogea) şi mai puţin dinspre zona nordpontică.

În concluzie, în urma analizei tipurilor de cuptoare de ars oale din secolele I î.e.n. şi pînă în secolele IV începutul secolului V, putem afirma că în teritoriul extracarpatic al României în tehnica olăritului şi a instalaţiilor de ardere a vaselor constatăm o moştenire autohtonă geto-dacică (impregnată cu elemente de tradiţie greacă, celtică şi romană) pe care în secolele II—IV e.n., s-a altoit o puternică influenţă romană provincială în special din Moesia şi eventual într-o măsură mai mică dinspre zona nordpontică.

Această influenţă este de fapt o continuare a legăturilor tradiţionale care s-au manifestat şi mai înainte în secolele VI—I î.e.n., între geto-daci şi lumea greco-romană din zona Dunării inferioare şi pînă la Marea Egee.

NOTE

1 M. Zamoşteanu în raportul *Săpăturile de la Piatra Neamţ, Materiale,* VII, 1961, p. 340. Dimensiunile cuptorului nu s-au dat. După reproducerea lui în planul general *(Ibidem,* fig. 1), grătarul lui era rotund, avînd diametrul de aproximativ 1,50 m.

2 R. Vulpe şi col., *Evoluţia aşezărilor omeneşti în Moldova de Jos. Raport sumar despre activitatea şantierului arheologic Poiana Tecuci,* 1949, *SCIV,* II, 1950, 1, p. 50. Din descriere reiese clar că e vorba de un cuptor tronconic cu grătar orizontal sprijinit pe un perete median, surprins în suprafaţa H la — 1,30 m. Idem, *Raport preliminar asupra activităţii şantierului arheologic Poiana-Tecuci* 1950, *SCIV,* II, 1951, 1, p. 203 ; Gh. Bichir, *Cultura carpică,* Bucureşti, 1973, p. 59.

3 *Ibidem ;* Idem, *Şantierul arheologic Poiana-Dulceşti, jud. Neamţ, (1961—1970), Materiale,* X, 1973, p. 103. Din cuptor s-a păstrat doar partea inferioară. Nu sînt date dimensiunile părţii păstrate. În apropierea cuptorului s-a găsit şi o monedă romană de bronz emisă în timpul lui Marcus Antonius (anii 32-31 î.e.n.), cf. *Ibidem.*

4 Valeriu Leahu, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în 1960 la Căţelu Nou, CAB,* I, 1963, fig. 19, p. 33 şi fig. 20, p. 35 ; Dimensiunile cuptorului diam. maxim al grătarului este de 1,76 m ; înălţimea pereţilor camerei de ardere a vaselor = 0,88 m, *Ibidem,* p. 30. Aşezarea getică a fost datată în secolele II-I î.e.n. Credem însă, ţinînd cont de dimensiunile sale şi de gradul său de perfecţionare din punct de vedere tehnic, că acest cuptor aparţine sec. I î.e.n., una din perioadele de vîrf a civilizaţiei geto-dace.

5 Maria Comşa, *Un cuptor de ars oale descoperit la Radovanu-Ilfov. Contribuţii privind olăritul la daci,* Comunicare ţinută la Sesiunea ştiinţifică a fostului Muzeu Ilfov, iunie, 1980.

6 D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei,* p. 341-342.

7 *Ibidem,* p. 342 şi fig. 234/a, p. 340.

8 *Ibidem,* fig. 234/c, p. 340.

9 O situaţie similară am întîlnit şi la un cuptor de ars oale, fără grătar însă, din secolele VI-VII de la Radovanu „Pe Neguleasă" cf. Maria Comşa, *Cuptoare de ars oale din secolele VI-VII descoperite la Radovanu-Ilfov, Studii şi comunicări de istorie a civilizaţiei populare din România,* 1, Sibiu, 1981, fig. 1 (după p. 242).

10 D. Berciu, *op. cit.,* p. 342.

11 Grigore Foit, *Siliştea-Şcheii-Suceava, în raportul Şantierul arheologic Suceava, Materiale,* IX, 1970, p. 391-392. Aici au fost descoperite trei cuptoare ; cuptorul nr. 1 şi 3 au grătarul sprijinit pe perete median, iar cuptorul nr. 2 a fost distrus, din el rămînînd doar gura de foc. Cuptorul nr. 1 are două canale de aerisire ce se unesc într-un horn pentru răsuflare. Pentru tipuri de cuptoare cu horn pentru răsuflare cf. mai sus nota 9 şi mai jos nota 20. În cuptorul nr. 3 s-a găsit o monedă de la Antoninus Pius (138—161) sau Marcus Aurelius (161—180) ; Gh. Bichir, *Cultura carpică,* Bucureşti, 1973, p. 57.

12 *Ibidem,* p. 53-57.

13 *Ibidem,* p. 57.

14 Sebastian Morintz şi N. Harţuchi, *Săpăturile de la Ţifeşti, Materiale,* VIII, 1962, p. 522-523 (datat în secolul III e.n.) ; Gh. Bichir, *Cuptoarele de ars ceramică din cadrul culturii Vîrteşcoiu-Poieneşti. Un atelier descoperit la Butnăreşti, SCIV* XVII, 1966, 3, p. 500 ; Idem, *Cultura carpică,* p. 57.

15 I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice întreprinse la Bălteni, Materiale,* VIII, 1962, p. 12. Aici au fost descoperite şi resturi de locuire aparţinînd culturii Sîntana-Cerneahov ; Gh. Bichir, confirmă însă afirmaţia lui I. T. Dragomir, că fragmentele ceramice descoperite în cuptor sînt dacice tîrzii, respectiv carpice. Cf. *Cuptoare de ars ceramică...,* p. 503, nota 1.

16 Radu Vulpe, *Resturile de epocă Latène III de la Răduleşti-Ialomiţa BCMI,* XXIV, 1931, p. 156-138. Aici au fost descoperite patru cuptoare de ars oale, dar numai asupra unuia s-au obţinut informaţii. Pe baza ceramicii publicate (cf. fig. 2-3, p. 157 şi 4, p. 158), atribuim aceste cuptoare geto-dacilor din secolele II-III e.n.

17 Marius Constantinescu, *Descoperiri arheologice din secolele III şi IV e.n. la Izvoru-Dulce, com. Merei, jud. Buzău, SCIVA,* 29, 1978, 1, p. 124-132.

18 I. Zamoşteanu, C. Matasă, M. Zamoşteanu, *Săpăturile de la Piatra Neamţ, Materiale,* VII, 1961, p. 344-346.

19 Gh. Bichir, *Cuptoare de ars ceramică...,* p. 497 ; Idem, *Cultura Carpică,* p. 57.

20 M. Constantiniu şi Panait I. Panait, *Şantierul Băneasa-Străuleşti, Cercetările din sectorul Măicăneşti* (1964—1966, Bucureşti, VI, 1968, p. 54 şi 56 ; şi fig. 4, p. 50 ; Margareta Constantiniu, *Săpăturile arheologice de la Străuleşti, 1967, Aşezările prefeudale,* Bucureşti, VII, 1969, p. 15-16. La Străuleşti unul din cuptoare are horn pentru aerisire. Din camera de foc a cuptorului se deschid în acest horn trei găuri de aerisire dreptunghiulare una mai mare pe mijloc şi două mai mici de o parte şi de alta cf. Bucureşti, VI, p. 54.

21 Ptr. Străuleşti-Măicăneşti, cf. Sebastian Morintz, *Les fouilles archéologiques en Roumanie, Dacia,* XVI, 1972, p. 333. (Săpături Margareta Constantiniu şi Panait I. Panait). Acest al treilea cuptor se află la o distanţă de circa 600 m de celelalte două cuptoare de la Măicăneşti, *Ibidem.*

22 M. Petrescu-Dîmboviţa şi colab., *Şantierul arheologic Truşeşti, SCIV,* VI, 1955, 1-2. p. 174-175.

23 Gh. Bichir, *Cultura carpică,* p. 60.

24 N. Zaharia, Em. Zaharia, S. Raţă, *Sondajul arheologic de la Botoşani, „Dealul Cărămidăriei", Materiale,* VII, 1961, p. 463-466.

25 Gh. Bichir, *Cultura carpică,* p. 60.

26 Ionel Bauman, *O unealtă pentru ornamentat ceramica descoperită la Stoicani, com. Folteşti (jud. Galaţi), Carpica,* 6, 1973—1974, Bacău, 1974, p. 44, nota nr. 7. Un alt cuptor de ars oale cu perete median a ieşit la iveală pe „Dealul Viorica" într-o aşezare datată de către descoperitori în secolele III-IV situat lîngă localitatea Ştefan cel Mare, comună suburbană a municipiului Bacău. Cf. Adriana Stoia, *Les fouilles archéologiques en Roumanie,* (1973—1974), *Dacia,* XIX, 1975, p. 301 (săpături executate de Constantin Eminovici şi Ionel Bauman). Nu avem date precise dacă acest cuptor aparţine culturii carpice sau culturii Sîntana-Cerneahov.

27 Maria Comşa, *Un cuptor de ars oale din secolul al IV-lea e.n., descoperit la Dumbrăveni (jud. Vrancea),* comunicare ţinută la Focşani în anul 1980 (sub tipar).

28 Vl. Zirra și Margareta Tudor, în raportul, *Șantierul arheologic București*, Studii și referate privind istoria României, I, București, 1954, p. 312-313 și 315.

29 C. Cihodaru, *Poienești-Tamasidava. O așezare carpică în Moldova centrală, Arta și Arheologia*, 13-14, 1937—1938, Iași, 1938, p. 35-36 și fig. 14 și 15, p. 37 ; Radu Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949, Materiale*, I, 1953, p. 219 ; Gh. Bichir, *Cultura carpică*, p. 58, afirmă că nu poate preciza dacă acest cuptor aparține așezării Latène, celei carpice sau celei Sîntana de Mureș, documentate în zonă.

Pe baza schițelor publicate de C. Cihodaru și a planului făcut de prof. Radu Vulpe noi am reușit să fixăm locul descoperirii acestui cuptor la cîțiva metri spre nord-est de cuptorul crematoriu, descoperit în 1949 și datat în Latène II.

În aceste condiții credem că în epoca Latène nu putea exista un complex de olărie în imediata apropiere a cuptorului crematoriu. De asemenea, după părerea noastră, el nu poate fi atribuit nici carpilor, deoarece pe măgura „Dealul Teilor" nu există urme de locuire, ci doar o necropolă aparținînd carpilor. În consecință, cea mai probabilă epocă în care poate fi datat cuptorul este secolul al IV-lea e.n., ceea ce concordă atît cu ceramica descoperită în preajma lui, cît și cu faptul că se află la periferia acestei așezări. Tot la Poienești, pe mijlocul măgurei „Dealul Teilor", C. Cihodaru afirmă că în șanțul A II „de la jumătatea șanțului spre sud, pătura superioară în care apare și ceramica romană, se afundă pînă la 2,30 m. În acest loc, de o parte și de alta a unei vetre, spoite pe deasupra cu o substanță albicioasă (= crustă în urma arderii puternice) se înălțau două hornuri. Lîngă unul s-au găsit fragmente ceramice latène (?) lustruite, negre, iar lîngă al doilea era sfărîmat un vas mare (= chiup, fig. 43) din epoca romană"; *Ibidem*, p. 36. Aceste „hornuri" aveau o înălțime de 0,90 m, pereții lor fiind făcuți din nuiele împletite, lipite cu lut (*Ibidem*, p. 35).

Apare destul de clar că avem de-a face cu două cuptoare tronconice (cu sau fără grătar), care se aflau în aceeași groapă (bordei ?), avînd pereții parțial sau total deasupra podelei gropii (sau bordeiului ?), făcuți din nuiele împletite, lipite cu lut. Între cele două cuptoare se afla o vatră (= focar ?) de la care au pornit probabil gurile de foc spre camerele cuptoarelor. După chiupul reprezentat la fig. 43 atribuim și aceste cuptoare (?) secolului al IV-lea e.n., respectiv culturii Sîntana de Mureș.

30 Ion Nestor și col., *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei în anul 1950, SCIV*, II, 1951, 1, p. 67-68 ; Gh. Bichir, *Cultura carpică*, p. 60.

31 *Ibidem*.

32 M. Petrescu-Dîmbovița, și colab., *op. cit.*, p. 174-175.

33 Adriana Stoia, *op. cit.*, p. 301.

34 Vasile Palade, *Un cuptor de olar din secolul al IV-lea e.n., la Zorleni-Fîntînele (jud. Vaslui), Memoria Antiquitatis*, I, Piatra Neamț, 1969, p. 339-362 ; Idem, *Cuptorul de olar de la Fîntînele, Magazin Istoric*, IV, 1970, 2, (35), p. 45.

35 Idem, *Așezarea și necropola geto-dacică din secolul al IV-lea și începutul secolului al V-lea e.n. de la Bîrlad-Valea Seacă*, comunicare la Sesiunea științifică a Muz. jud. Dîmbovița, Tîrgoviște, 10.V.1980. Cuptorul avea două guri de foc. Așezarea și necropola de la Valea Seacă aparțin culturii Sîntana-Cerneahov (n. n.).

36 Ionel Bauman, *op. cit.*, p. 43. În anul 1973 făcîndu-se un sondaj s-a descoperit încă un cuptor de ars oale (nu se precizează dacă era cu pilon central sau cu perete median) care avea groapa de acces comună cu cuptorul de olar descoperit în 1971. *Ibidem*, p. 43, nota nr. 5.

37 B. Mitrea şi N. Anghelescu, *Şantierul Independenţa, Materiale*, VIII, 1962, p. 612 ; Gh. Bichir, *Cultura Carpică*, p. 60.

38 Cercetări făcute de D. V. Rosetti, menţionate de Vl. Zirra, *Cercetări feudale timpurii de la Ileana-Podari, Materiale*, V, 1959, p. 501 ; Gh. Bichir, *Cultura Carpică*, p. 60.

39 Vl. Zirra şi Margareta Tudor, *op. cit.*, p. 315 şi urm. ; Gh. Bichir, *Cultura Carpică*, p. 60.

40 La Bucşani au fost descoperite trei cuptoare de olar, pe care Luciana Oancea Muscă le-a datat în secolele IV-V. Informaţii verbale pentru care îi mulţumim şi pe această cale.

41 Luciana Oancea, *Săpăturile arheologice de la Tîrgovişte, 1972. Aşezarea prefeudală, Arhiva Valachica*, 8, Tîrgovişte, 1976, p. 56-60.

42 Mişu Davidescu, *Drobeta în secolele I-VIII e.n.*, Craiova, 1980, p. 113. Aici a fost descoperit un cuptor datat de autor în secolele IV-V, cu ceramica cenuşie. Nu se precizează dacă e vorba de ceramica romană tîrzie sau de tip Sîntana de Mureş.

43 Ioan Mitrea şi Al. Artimon, *Descoperiri prefeudale la Curtea Domnească-Bacău, Carpica*, IV, Bacău, 1971, p. 228-229 şi fig. 8/1, p. 225.

44 Mircea Babeş, *Les fouilles archéologiques en Roumanie (1970), Dacia*, XV, p. 362 (săpături V. Palade şi N. Ciucă).

45 Informaţii verbale date de Gh. Diaconu într-o şedinţă de comunicări a Institutului de Arheologie din Bucureşti, 1979.

46 Margareta Constantiniu şi Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 54, nota nr. 10. În măsura în care partea superioară a cuptorului avea cupolă aşa cum s-a arătat (*Ibidem*, nota nr. 13), avem de-a face cu un cuptor de pîine scobit în lut şi nu cu un cuptor de ars oale.

47 În legătură cu etapele de evoluţie şi încadrarea cronologică a culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov pe teritoriul României cf. Maria Comşa, *Dacia în epoca lui Constantin cel Mare şi a urmaşilor săi, Pontica*, X, Constanţa, 1977, p. 215-227. Punctele de vedere exprimate în această lucrare fiind susţinute şi la al IX-lea Congres Internaţional de la Nisa (Franţa) în 1976.

48 Ioan Németi, *Cuptoare de ars ceramica din epoca Latène de la Andrid (jud. Satu Mare), SCIVA*, 25, Bucureşti, 1974, 4, p 579-584.

49 Sever Dumitraşcu, *Două centre de prelucrat ceramică în Crişana, Biharia (jud. Bihor) şi Medieşul Aurit (jud. Satu Mare)*, Studii şi comunicări de istorie a civilizaţiei populare din România, I, 1981, p. 235-237. Pentru cuptoarele celtice sau de origine celtică cu grătarul orizontal, sprijinit pe un perete median, cf. Gh. Bichir, *Cultura carpică*, p. 59 ; Ioan Németi, *op. cit.*, p. 281 ; Sever Dumitraşcu, *op. cit.*, p. 234.

50 Maria Coja, *Activitatea meşteşugărească la Histria în sec. VI-I î.e.n., SCIV*, 13, 1962, 1, p. 26-27 ; Maria Coja şi Pierre Dupont, *Histria V. Ateliers céramiques*, Bucureşti-Paris, 1979, p. 20-27 şi p. 36 (cuptorul nr. 2/1973 ; cuptorul nr. 2/1957

şi cuptorul nr. 3/1974). Alte cuptoare, mai perfecţionate avînd grătarul sprijinit pe doi piloni cf. *Ibidem*, p. 27-33.

51 Preluarea de către geto-daci a unor procedee tehnice de ardere a ceramicii de la greci şi romani, în stadiul actual al cercetărilor, a putut fi surprinsă abia în secolele II-I î.e.n. Credem însă că în Dobrogea, Muntenia şi în sudul Moldovei adoptarea unor cuptoare de ars oale mai perfecţionate din lumea antică greacă s-a petrecut mult mai devreme, încă în secolele VI-IV î.e.n. cînd apar şi primele vase lucrate la roată imitate după vase greceşti. Pentru tipurile de vase imitate şi răspîndirea lor cf. Petre Alexandrescu, *Les modèles grècs de la céramique thrace tournée*, *Dacia*, XXI, 1977, p. 113-137. Pe harta de la fig. 8, p. 120 trebuie adăugată încă o descoperire făcută în 1981 la Radovanu (jud. Călăraşi).

52 Preluarea de către daci a unor procedee tehnice de arderea vaselor de la celţi s-a petrecut foarte probabil la sfîrşitul secolului al II-lea şi la începutul secolului I î.e.n., perioadă în care celţii au fost asimilaţi de daco-geţi.

53 Maria Coja, Pierre Dupont, *op. cit.*, p. 23 şi fig. 5, p. 249. Un cuptor dacic cu grătar orizontal la care camera de foc era goală, datat pe baza ceramicii în secolele II-I î.e.n., a fost descoperit la Şura Mică „Rîşloava", cf. I. Glodariu, E. Iaroslavschi, Th. Nägler, M. Rill, *Raport asupra cercetărilor arheologice întreprinse în 1978 la Şura Mică (jud. Sibiu)*, *Materiale...*, A XIII-a sesiune de rapoarte... Oradea, 1979, p. 151.

54 Asemenea cuptoare mai simple sau gropi de ars oale s-au descoperit în Transilvania cf. I. H. Crişan, *În legătură cu cuptoarele de ars ceramică la daco-geţi din epoca Latène*, *Apulum*, VI, Alba-Iulia, 1967, p. 111-118. Autorul presupune chiar că unele gropi arse au putut servi pentru arderea vaselor. Pentru acestea din urmă însă credem că e nevoie de date mai concludente în legătură cu destinaţia lor. Un alt cuptor fără grătar a apărut la Biharia, cf. Sever Dumitraşcu, *Raport asupra săpăturilor arheologice din anul 1978 de la Biharea*, *Materiale şi cercetări arheologice*, A XIII-a sesiune anuală de rapoarte, Oradea, 1979, p. 297 şi 303.

55 O dovadă în acest sens ar putea constitui cuptorul fără grătar de la Biharea care din punct de vedere tipologic se deosebeşte de cuptoarele greceşti fără grătar de la Histria. Sever Dumitraşcu, *op. cit.*, p. 297 şi 303.

FOURS DE POTIER DU Iere S.AV.N.È — IVe S. DE N.È. DANS LES RÉGIONS À L'EST ET AU SUD DES CARPATHES

Résumé

Dans l'ouvrage sont présentés les fours de potier de la région extracarpathique de la Roumanie en commençant avec l'époque fleurissante de la civilisation des Daces (Iere s.av.n.è. — IVe s.d.n.è.), continuant avec les fours de potier chez les Carpes et les Geto-daces du II-III ss de n.è., et enfin chez les porteurs de la culture Sîntana-Tcherniakhov.

On a découvert surtout des fours ayant la sole horizontale s'appuyant, soit sur un cloisson qui sépare en deux parties le foyer, soit sur un pilier central.

Il y a aussi un four (Bacău — Curtea Domnească) avec le foyer creux.

On doit supposer aussi l'existence des fours de potier plus primitives à tronconiques, avec le foyer aménagé spécialement ou non.

En analysant l'origine des differents types des fours de potier du Iere s.av.n.è. — IVe commencement du Ve s.d.n.è. de la région extracarpathique de la Roumanie, l'autrice a arrivée à la conclusion qu'il y a une persistence des différents types de potier depuis les Daces (qui à leur tour ont enprunté des procedés techniques en ce qui concerne la cuisson de la céramique des anciens grecs, des celtes et des romains) jusqu'au Ve s. de n.è. et même plus tard. Sur cette héritage autochtone dace pendant les IIe-IVe ss. de n.è. s'est greffé une puissante influence romaine provinciale de la Moesie et peut être dans une certaine mesure de la région nordpontique aussi.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Radovanu (dép. de Călăraşi). Four dacique de potier de I^{e} s.av.n.è.

Fig. 2. — Ostrovul Simian (dép. de Mehadinţi). Four dacique de potier de I^{e} s.d.n.è. (Reconstitué par nous selon les dates publiées par D. Berciu).

Fig. 3. — Răduleşti (dép. de Ialomiţa). Four géto-dacique de potier de II-IIIe s.d.n.è. (Reconstitué par nous selon les dates publiées par Radu Vulpe).

Fig. 4. — Poieneşti (dép. de Vaslui). Four de potier de IVe s.d.n.è. (Essai de reconstitution selon les dates publiées par C. Cihodaru).

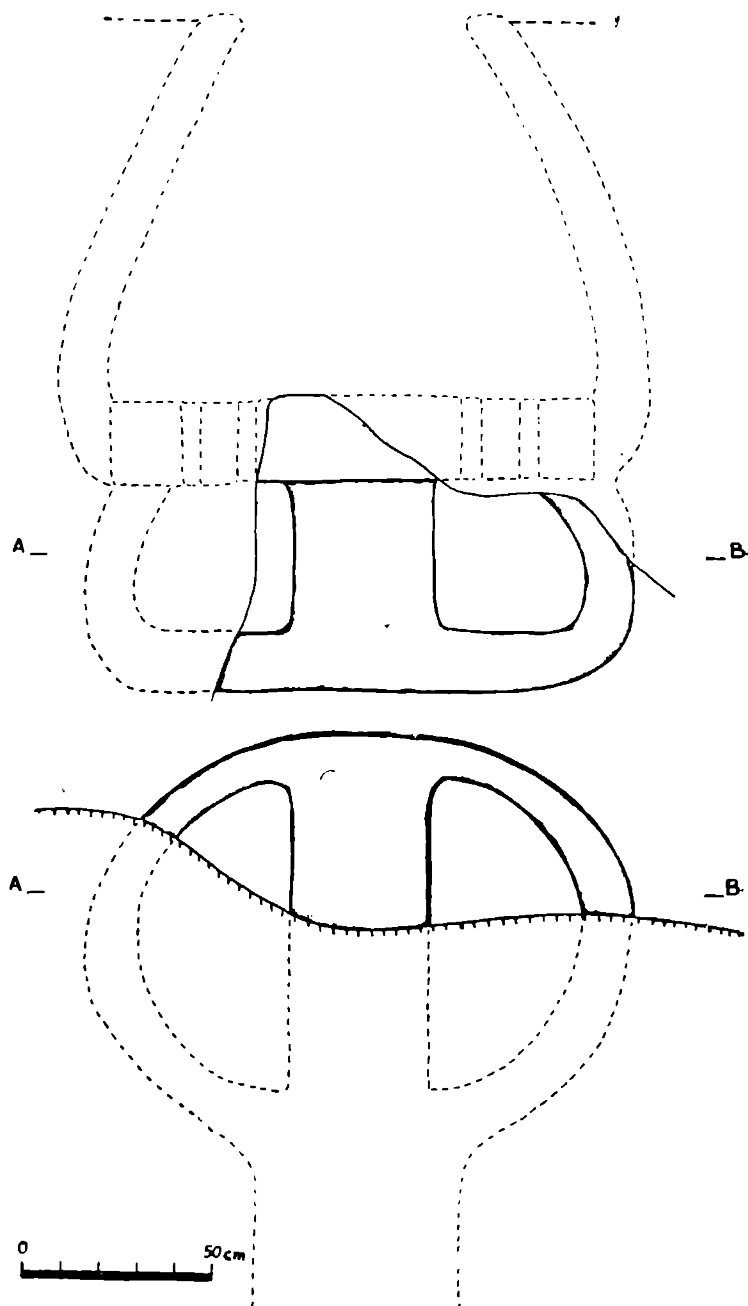

Fig. 1. — *Radovanu (jud. Călărași).* Cuptor dacic de ars oale din secolul I î.e.n.

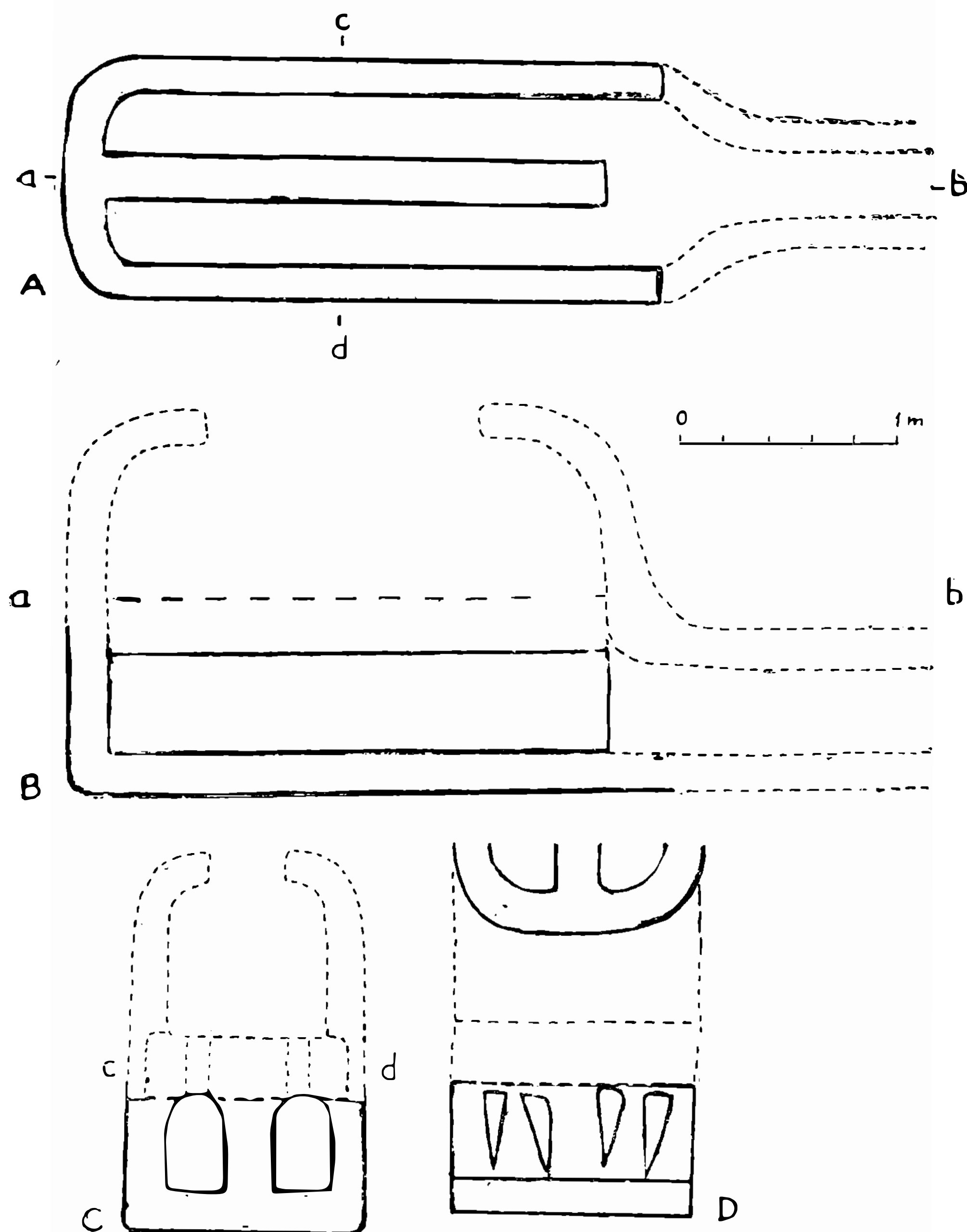

Fig. 2. — *Ostrovul Șimian (jud. Mehedinți).* Cuptor dacic de ars oale din secolul I e.n. (Reconstituit de noi după datele publicate de D. Berciu).

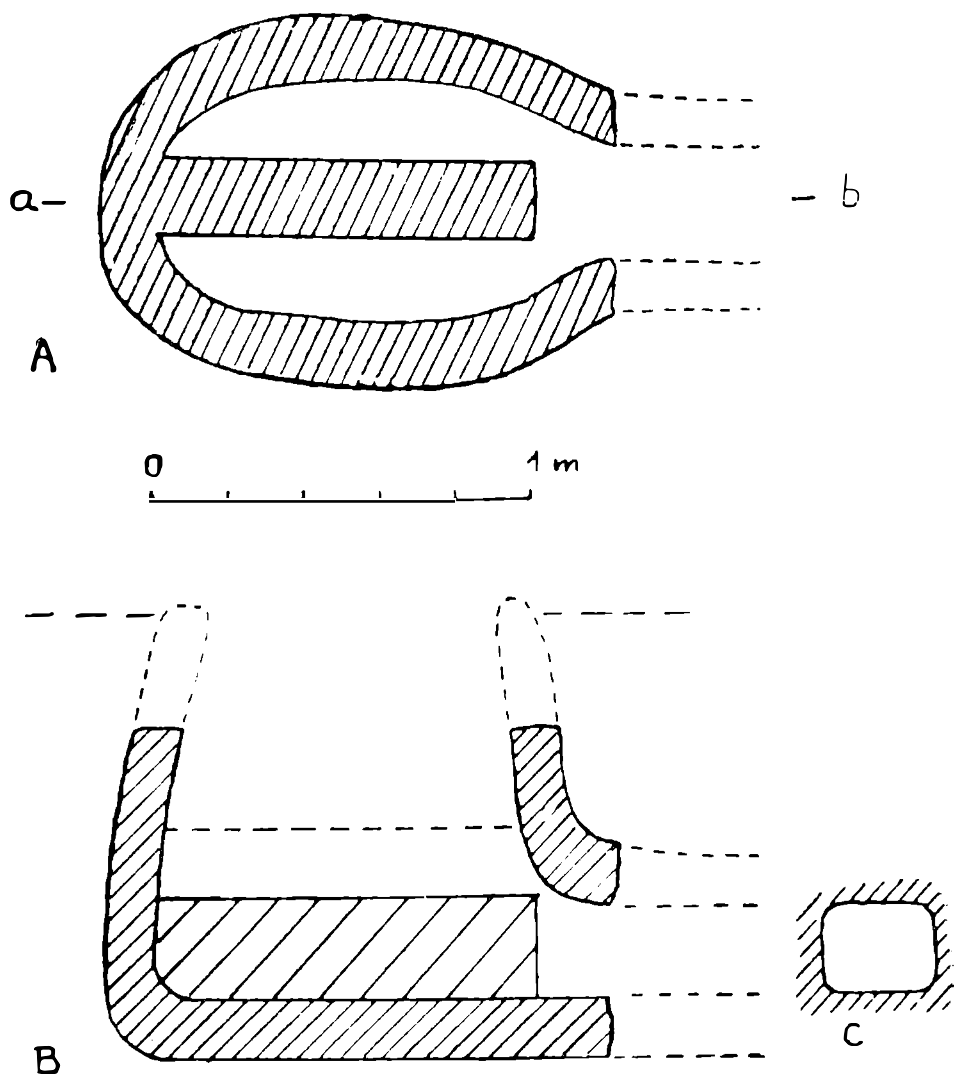

Fig. 3. — *Rădulești (jud. Ialomița).* Cuptor de ars oale geto-dacic din secolele II–III e.n. (Reconstituit de noi după datele publicate de Radu Vulpe).

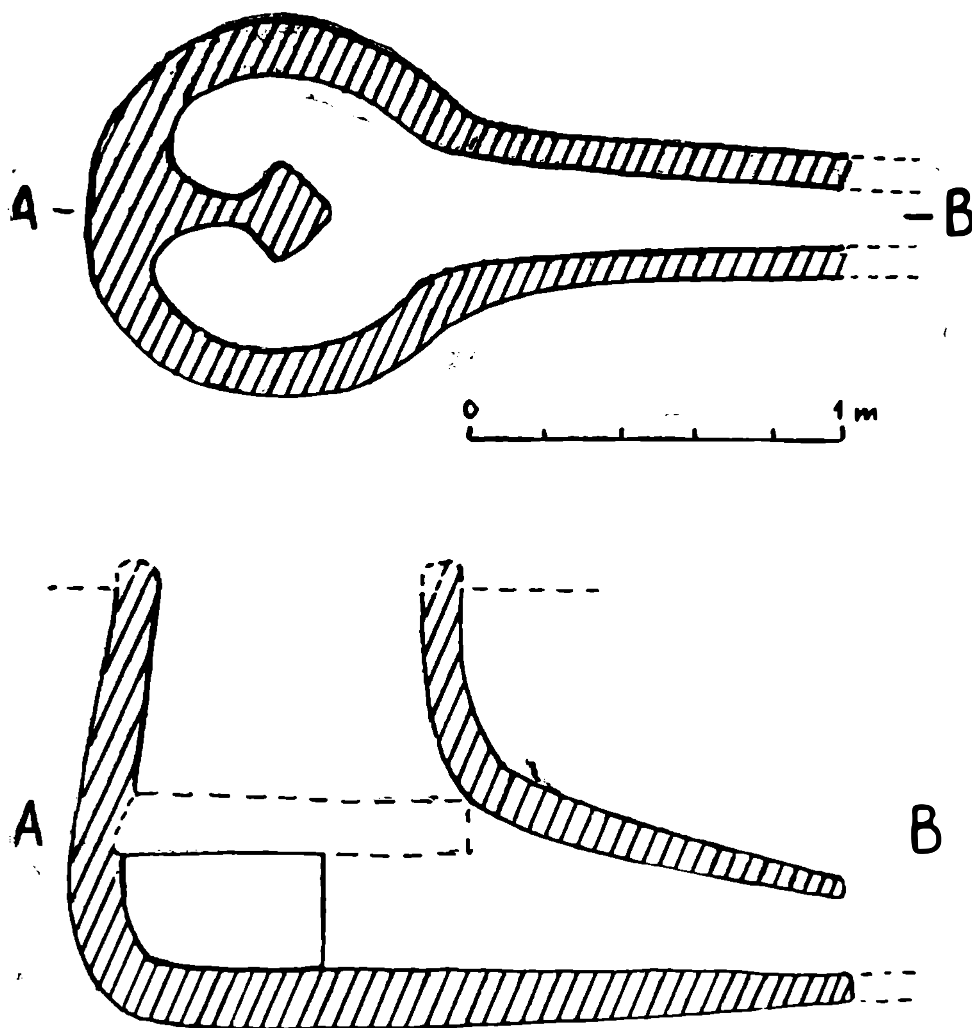

Fig. 4. — *Poieneşti (jud. Vaslui).* Cuptor de ars oale din secolul al IV-lea e.n. (Încercare de reconstituire după datele publicate de C. Cihodaru).